

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ

УДК 330.1:167.7

В. В. МЯМЛІН^{1*}

^{1*}Каф. «Фінанси та економічна безпека», Український державний університет науки і технологій, вул. Лазаряна, 2, Дніпро, Україна, 49010, тел. +38 (095) 770 94 93, ел. пошта vladislavmyamlin7@gmail.com, ORCID 0000-0002-8008-9097

Сучасна парадигма соціально-економічного розвитку: якою вона має бути?

Мета. Основна мета статті полягає в ознайомленні наукової громадськості з результатами власних макро-економічних досліджень і з тим, яка парадигма має бути прийнята в наш час для ефективного соціально-економічного розвитку держави. **Методика.** Здійснено критичний аналіз публікацій, присвячених удосконаленню економічної теорії та переходу до нових парадигм. Під час розробки власної соціально-економічної парадигми використано методологічний підхід, згідно з яким розвиток людини і суспільства є головною метою планетарної еволюції, а економіка є лише допоміжною сферою, що забезпечує цей розвиток. Найбільш прийнятною для створення «механізму» економіки запропоновано методологію інженерної діяльності, яка давно добре зарекомендувала себе під час розробки нових технологій та обладнання у промисловості. **Результати.** В економічному співтоваристві відсутня єдина думка щодо подальшого функціонування економічної теорії та вибору нової парадигми розвитку. Усі парадигми, які ґрунтуються на «прибутковій» ідеології і які не спроможні уникнути криз, є неприйнятними. Соціально-економічною парадигмою можуть називатися лише такі наукові досягнення, які дозволять створити надійний антикризовий «механізм» макроекономіки. Парадигми гуманітарних наук повинні відрізнитися від парадигм фізичних наук тим, що мають показувати кінцеву мету, якої потрібно прагнути. **Наукова новизна.** Запропоновано абсолютно нову модель соціально-економічного розвитку держави, яка не має аналогів у світовій практиці, а на її основі – нову соціально-економічну парадигму. Описано головні принципи, які мають бути покладені в основу функціонування високоефективного «механізму» макроекономіки. Найважливіший принцип нової економічної моделі полягає у відмові від псевдонаукової категорії «прибуток», яка постійно штовхає економіку в бік криз. **Практична значимість.** Тільки в Україні впровадження цієї моделі дозволить уже на початковому етапі отримати економічний ефект – більше одного трильйона гривень на рік, а наслідки соціального ефекту можуть бути ще набагато вищими.

Ключові слова: економічна парадигма; економічна теорія; макроекономіка; соціально-економічний розвиток; модель високоефективної національної економіки; гуманістична економіка

Вступ

Людство пройшло складний шлях розвитку й наблизилося до найнебезпечнішої межі свого існування. Особливо складним і суперечливим видалося минуле століття, пов'язане з екологічними катастрофами, двома світовими й величезною кількістю локальних війн, кривавими міжнародними та релігійними конфліктами, міжнародним тероризмом, фінансово-економічними кризами та іншими бідами. Велику ставку було зроблено на науково-технічний прогрес,

оскільки, на думку світової спільноти, з його допомогою можна вирішити всі нагальні проблеми. А все те, що безпосередньо стосувалося розвитку самої людської особистості – найголовнішого планетарного завдання – залишалося здебільшого лише в гаслах та деклараціях.

Сьогодні існує величезна кількість різних економічних теорій, наукових шкіл, підходів, течій, напрямів, моделей, парадигм розвитку економіки та побудови щасливого майбутнього людства, але перспективи від їхньої реальної успішної реалізації залишаються поки що досить туманними.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ

Ідеї, висловлені соціологами, а згодом підхоплені економістами, про заміну «індустріального» суспільства на «постіндустріальне», діють у межах однієї й тієї ж парадигми і взагалі ніяк не стосуються питань розвитку самого суспільства та людини.

З усього накопиченого людством досвіду можна зробити однозначний висновок: без підвищення культурного та морального рівня суспільства, його гуманізації, зростання рівня свідомості людини подальший розвиток цивілізації просто неможливий.

Мета

Основна мета статті полягає в ознайомленні наукової громадськості з результатами власних макроекономічних досліджень і з тим, яка парадигма має бути прийнята в наш час для ефективного соціально-економічного розвитку держави.

Методика

Здійснено критичний аналіз публікацій, присвячених удосконаленню економічної теорії та переходу до нових парадигм. Під час розробки власної соціально-економічної парадигми використано методологічний підхід, згідно з яким розвиток людини і суспільства є головною метою планетарної еволюції, а економіка є лише допоміжною сферою, що забезпечує цей розвиток.

Питання заміни старої економічної парадигми, яка виявилася не в змозі вирішувати нагальні проблеми, на нову, постало вже досить давно. Під наявною економічною парадигмою розумітимемо теоретичну базу знань та спосіб мислення, що переважає в науковому співтоваристві протягом певного часу, щодо того, як необхідно вести господарську діяльність.

Розглянемо деякі думки та пропозиції різних авторів із цього питання.

Наприклад, у роботі [1] запропоновано концепцію «дослідницького суспільства». На думку автора, «нова парадигма економіки – це фактично нове формулювання основного закону економіки – закону вартості: «Вартість дорівнюватиме витратам дослідницької праці!» Отже, і майбутня історична епоха, майбутнє постінду-

стріальне суспільство – це дослідницьке суспільство. Для нього буде характерним безпрецедентне досі перенесення акценту з виробництва на дослідження».

Ретроспективний аналіз основних етапів розвитку економічної науки, починаючи від меркантилізму та закінчуючи марксизмом та маржиналізмом, подано у [2]. Про те, яка ж парадигма має бути нині, нічого не сказано.

У роботі [3] підкреслено думка, що за весь час розвитку суспільства можна виділити лише дві специфічні парадигми. Перша з них доводить, що між споживанням та виробництвом існує безпосередній зв'язок, а друга говорить про те, що цей зв'язок опосередкований. При цьому весь період розвитку людства можна поділити на три етапи. Під час першого (доіндустріального) етапу переважала перша парадигма. Час виникнення потреби в чомусь та її задоволення був мінімальним. Під час другого (індустріального) етапу мала місце друга парадигма, суть якої «полягає в опосередкованому, десинхронізованому у часі та у просторі взаємозв'язку різних технологій виробництва товарів та їх споживання конкретною людиною. Усі кризи відбувалися на піку наростання диспропорції у часі між виникненням потреби та її задоволенням». Як результат автор пропонує у зв'язку з розвитком інформаційно-комунікаційних та високих технологій, які дозволяють перейти на безпосередній зв'язок між споживанням та виробництвом, знову повернутися до першої парадигми розвитку.

У [4] вказано, що парадигма розвитку суспільства в наш час перебуває лише на початковому етапі формування. Водночас акцентовано, що це має бути «інтегральне соціально орієнтоване гуманістичне суспільство».

Автори [5] критикують шлях неоліберального капіталізму, яким пішла Україна після розпаду СРСР і який загнав її в глухий кут. Вони звертають увагу на те, що «не можна ігнорувати досвід, економічні та адміністративні методи, прийоми та інструменти, які використовувалися в економічній політиці СРСР», мотивуючи це тим, що УРСР з 1938 по 1990 рр. розвивалася випереджаючими темпами порівняно з темпами зростання світового ВВП, зокрема США. У роботі порушено проблему пошуку нової парадиг-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ

гми розвитку України як першочергового завдання, але якою має бути парадигма, не сказано.

Робота [6] містить роздуми про дві парадигми і два шляхи розвитку суспільства: ліберальний та соціалістичний. Критикуючи обидві ці парадигми, автор так і не каже, який шлях є більш привабливим. На закінчення лише зазначає, що «при виборі суспільного розвитку кожною країною необхідно враховувати історичні традиції, що склалися, і формувати необхідні умови, які забезпечують прогресивний і самобутній розвиток».

Статтю [7] присвячено еволюції парадигм економічної теорії у процесі вдосконалення людських знань. Усі відомі на сьогодні економічні доктрини та концепції автор об'єднує у дві парадигми. Першу парадигму визначає як лінійну, адитивну економіку. Другу парадигму – як нелінійну, синергетичну соціоекономіку, перехід до якої намітився із середини ХХ століття. Саме другу парадигму й потрібно використовувати як сучасну, оскільки її суть у тому, що «предметом вивчення виступають взаємодіючі інтереси в соціумі та синергетичні ефекти цієї взаємодії».

У [8] запропоновано системну парадигму на основі неосистемного підходу, суть якого полягає у відмові від теоретико-множинної основи систем та переході до образної основи систем. В якості систем запропоновано розглядати інститути, їх сукупності, процеси, проекти тощо. Цей підхід названо натурекономією. На основі цього підходу в роботі наведено можливі шляхи майбутнього дослідження, але немає жодних конкретних результатів.

Робота [9] досить жорсткій критиці піддає «економікс». Зокрема, зазначено, що «закладена в фундаменті західних підручників «економікс» маржиналістська теорія має навмисно ідеологізований характер – засіб ідеологічної та політичної боротьби в «холодній» війні». Далі автор наголошує, що «те, що сьогодні викладається у вузах, в якості або під ім'ям фундаментальної економічної теорії, складно назвати наукою в принципі, оскільки це є субстанція, яка є мішаниною демагогії та банальщини разом зі штучним зароблянням грошей для отримання матеріальної вигоди». Як висновок підкреслено, що потрібно відроджувати політичну економію, бо

тільки вона дає системне бачення економічного розвитку.

У [10] вказано на необхідність розробки нової парадигми економічної теорії, оскільки старі парадигми себе вичерпали. Автор як нову парадигму пропонує теорію економіко-технологічного розвитку, яку він називає «атомною».

У статті [12] здійснено систематизацію загальнонаукових та економічних парадигм, на основі чого зроблено висновок, що «сучасні моделі економічного розвитку повинні базуватися на парадигмі системи, що самостійно розвивається, функціонує в багатовимірному фрактальному просторі по еволюційному шляху розвитку з урахуванням ціннісних орієнтирів розумного, стійкого та інклюзивного зростання».

У [13] проаналізовано характеристики сучасної економічної парадигми та зазначено «що на сьогодні відсутня у будь-якій мірі сформульована думка щодо шляху чи хоча б напряму виведення світової економіки на новий рівень розвитку». У зв'язку з цим необхідна зміна економічної парадигми, але про те, якою вона повинна бути, нічого не сказано.

Автор роботи [22] жорстко критикує «економікс» і марксистську політекономію, називаючи їх «двома сторонами однієї й тієї ж медалі», яка, на його думку, «символізує два вчення, що вже віджили та не відповідають за основними теоретико-методологічними параметрами сучасним соціально-економічним відносинам у суспільстві». Він пропонує нову економічну парадигму, яка базується на власних дослідженнях у галузі нерівноважної економічної теорії. На його думку, першоджерелом формування прибутку є суспільний інтелект.

Неокласичну парадигму, яка привела глобальну економіку до фінансово-економічної кризи, піддано критиці в [23]. Зроблено висновок, що лише інституційний напрям економічної науки має можливість подолати проблеми світової кризи. Наведено різні гіпотетичні напрями інституціоналізму, які можуть претендувати на роль певної методології пізнання економічних процесів.

У роботі [24] зверено увагу на те, що сучасна економічна теорія спирається на парадигми, які часто конфліктують між собою. Запропоновано створити парадигму, яка б дозволила з високим ступенем обґрунтованості описувати економічні

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ

процеси, пояснювати причини змін і робити прогнози. Такою парадигмою визнано «неосистемний» підхід, суть якого полягає в переході від ендогенного до екзогенного трактування системи.

Питання про перегляд наявної економічної парадигми та заміну її новою порушено у [25]. При цьому акцентовано, що «економічна парадигма, побудована на принципах неокласики А. Маршалла, не змінювалася, і лише в США використовували деякі частини кейнсіанства». Таким чином, в основі наявної економічної парадигми лежать дві альтернативні теорії: неокласична та кейнсіанство. Якою має бути нова економічна парадигма автор безпосередньо не вказує, тільки те, що вона має бути солідарною та інформаційною, а також зазначає, що під час її розробки «важливо не відходити від категорії «причинно-наслідковий зв'язок». Автор вважає, що нова економічна парадигма «повинна служити одному: створення умов для не просто виживання людства, а й забезпечення гідного життя всіх і кожного».

У [26] зроблено висновок, що неокласична парадигма показала повну неспроможність. Сформульовано ряд специфічних тверджень, які, на думку автора, мають бути покладені в основу нової економічної парадигми: інтегрованість ринків у систему управління національною економікою; демократичне управління в межах національних політичних утворень; плюралізм; право країн захищати власні інтереси; інші країни не мають права нав'язувати свої моделі та фінансові інститути; створення правила управління взаємодією національних інститутів; відмінність прав демократичних та недемократичних країн.

На думку автора роботи [27], нова економічна парадигма повинна бути цілісною та містити «попередні наукові результати економічної теорії минулих століть». Зазначено, що «сучасне економічне мислення змушене адаптуватися до різноманіття та суперечливості існуючої в реальності багатолікої, різної, динамічної та дуже складної економічної системи».

Тріумф і падіння парадигми директивно-планової економіки, яка існувала в СРСР із першої третини ХХ століття до моменту перебудови економіки на ринковий лад і яка була утворена

в рамках інституційного підходу як одна з можливих форм господарювання, описано у [28].

У роботі [29] звернено увагу на те, що пошук рішень багатьох проблем економіки, у тому числі й вихід із кризи, базується на наявній економічній парадигмі, у якій товарообмінні процеси є основним джерелом інформації про цінність результатів людської праці. Водночас існують численні позаринкові та ринкові сфери діяльності. Виходить так, що проблеми виникають в одному місці, на нижчих рівнях виробництва, а боротьба з ними відбувається в іншому місці – у сфері фінансів. На думку авторів, у центрі нової парадигми має бути один критерій – гармонізації, як інтегральний критерій усіх цілей.

Результати

Як ми бачимо, в науковій літературі сформульовано багато думок щодо подальшого розвитку економічної теорії та розробки нової парадигми. Аналіз наведених публікацій дозволяє констатувати, що на сьогодні відсутнє чітке розуміння конкретних рішень, що ж потрібно зробити, щоб економіка могла ефективно функціонувати. Одні автори, критикуючи наявні економічні підходи, нічого не пропонують натомість, а інші несміливо і невпевнено вказують на окремі напрями, на які слід, на їхню думку, звернути увагу, оскільки в разі їх використання, можливо, будуть подолані негативні явища сучасної економіки. Нібито перехід на запропоновані нові парадигми дозволить у майбутньому знайти необхідні рішення.

Постає слушне запитання: скільки ще часу ми шукатимемо виходу з криз? Проблема криз існує давно, і за цей період було запропоновано різні парадигми, але жодна з них так і не усунула.

Усесвітньо відомий теоретик та історик науки Т. Кун [11] під парадигмою має на увазі «визнані всіма наукові досягнення, які протягом певного часу дають науковому співтовариству модель постановки проблем та їх вирішення». Чи є насправді такі парадигми в економіці? Те, що проблеми у вигляді криз існують уже не одне століття, видно і без парадигм. І те, що жодна економічна парадигма досі так і не дала методів їх вирішення, і ці проблеми продовжують існувати, також загальновідомо. Таким чином, згідно з Т. Куном, жодна з економічних парадигм, які існували досі, насправді парадигмами не

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ

є. Ми вважаємо, що соціально-економічною парадигмою можуть називатися тільки такі наукові досягнення, які дозволять не тільки повністю ліквідувати кризові явища й дадуть змогу економіці ефективно розвиватися, а й представлять чітку картину майбутнього суспільства, якого вони прагнуть досягти.

Найголовніше полягає в тому, що проблеми в економіці добре всім відомі, але економічне співтовариство їх не подалало. Хороший інженер, знаючи проблему в поламаному механізмі, швидко знайде її рішення. А в «механізмі» економіки проблему усунути чомусь ніяк не виходить.

Слід зазначити, що більшість економістів як нову парадигму розглядають лише виробничий напрям, вважаючи, що нові виробничі технології, автоматизація, роботизація і кібернетизація створять умови підвищення рівня життя. Разом із тим один тільки науково-технічний прогрес, без прогресу людського та соціального, може призвести до вкрай негативних наслідків. На наше глибоке переконання, що лише якісна зміна людини зможе суттєво змінити життя суспільства. Без розвитку людини, без удосконалення людської природи тільки один науково-технічний прогрес не зможе створити високорозвинену цивілізацію. За високого розвитку техніки та технологій і низького морального розвитку суспільства між ними обов'язково виникне протиріччя, яке неминуче призведе до згубних наслідків. Тому про розвиток суспільства слід було думати ще раніше. Зараз же потрібно терміново надолужувати втрачене.

Досі немає чіткої відповіді на таке важливе запитання: економіка визначає суспільний та людський розвиток чи навпаки? У К. Маркса, наприклад, відповідь однозначна: буття визначає свідомість! Але використання ідей К. Маркса так і не допомогло побудувати «світле майбутнє». Хоча він і правильно скерував галузь економічної науки у бік її соціологізації, називаючи формацію «суспільно-економічною», але далі аналізу виробничих відносин не просунувся. К. Маркс зовсім не мав рації, кажучи про те, що «не свідомість людей визначає їхнє буття, а, навпаки, їхнє суспільне буття визначає їхню свідомість». Буття визначає свідомість лише людей із низьким рівнем розвитку, а люди з високим рівнем свідомості самі визначають буття. Чим більше буде в суспільстві високосвідомих

людей, тим легше буде вирішувати різні питання, у тому числі й економічні.

Економіку не можна розглядати окремо від суспільства. Розвиток економіки не повинен відбуватися швидше, ніж розвиток самої людини та соціуму. Науково-технічний прогрес без прогресу самої людини та суспільства загалом може спричинити тяжкі наслідки. Зараз завдяки науково-технічному прогресу створено таку величезну кількість засобів масового знищення, що навіть невеликий локальний конфлікт може призвести до загибелі всього людства.

Уявімо собі два різних типи суспільства: Суспільство «А» та Суспільство «Б». Нехай у Суспільстві «А» живуть люди жадібні, егоїстичні, які мають різні пороки та низький рівень свідомості. Їх цікавлять лише матеріальні потреби й тілесні насолоди. У цьому суспільстві панує «закон джунглів», процвітають крадіжки, казнокрадство, кримінал, проста людина є «трудовим ресурсом», «гвинтиком». Далі можемо уявити, яку модель економіки буде створено в цьому суспільстві, на яких принципах вона буде побудована, як розподілятиметься матеріальний продукт і який буде ВВП.

У Суспільстві «Б», навпаки, живуть люди добропорядні, чесні, духовні й гармонійно розвинені, які мають високий рівень свідомості. Людина тут є найвищою цінністю. Суспільство живе за принципом: «людина людині – друг, товариш та брат!» Можемо уявити, яка модель економіки буде і в цьому суспільстві, наскільки вона відрізнятиметься від економіки Суспільства «А». Сучасне суспільство перебуває десь між Суспільством «А» та Суспільством «Б».

Ми живемо в епоху нагально-елітарної моделі суспільства. Економіка при цьому є не тільки інструментом виробництва благ, вона є й інструментом їх розподілу. До того ж принципи розподілу досить «хитрі» та несправедливі. Завдання полягає в тому, щоб побудувати нове, справедливіше суспільство, у якому розвиток людини буде метою її існування. І основним завданням суспільства буде не тільки підвищення добробуту людей та задоволення їх матеріальних потреб, а передусім їх гармонійний розвиток та підвищення рівня свідомості. Інакше кажучи, необхідно підвищувати якість суспільства шляхом підвищення свідомості його громадян. І зараз, звичайно, є люди, які мають досить

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ

високий рівень свідомості, але йдеться про масове підвищення свідомості.

Сучасна економічна теорія, вже з самого початку спирається на таке протиріччя, як необмежені потреби покупців та обмежені ресурси, необхідні для їх задоволення. Таким чином, суспільству заздалегідь поступає сигнал, що «всього на всіх не вистачить». На наше глибоке переконання, ця суперечність суперечністю не є. Матеріальні потреби слід просто трансформувати в духовні, які можуть бути задоволені в необмеженій кількості.

Історично так склалося, що відбулася економізація суспільства. Принципи економіки швидко проникли в інші сфери життя. Вони торкнулися освіти, медицини, мистецтва, культури, спорту, де також стали проявлятися торговельні відносини, яким чужі такі моральні поняття, як добро, добродій, справедливість, взаємовиручка. Адже суспільство лише тоді можна по-справжньому вважати високорозвиненим, коли люди стануть високодуховними та високосвідомими. Економізоване суспільство культивує в людині такі негативні якості, як жадібність, користолюбство, здирництво, срібллюбство, егоїзм тощо. Тому людина почала розвиватися не як «Людина Розумна» («Homo Sapiens»), а як «Homo Economicus» («Людина Економічна»). Побудувати матеріально-технічну базу виявилось набагато простіше, аніж побудувати високодуховне гуманістичне суспільство. Насправді, науково-технічний прогрес має сенс лише в тому випадку, коли разом із ним відбувається прогрес і самої людини. Головна мета людства – це еволюція людини. А економіка має лише цьому сприяти.

Доки існуватимуть ґрати на вікнах, замки на дверях і величезна кількість охоронців, ні про який розвиток суспільства говорити не доводиться. Навіть якщо дивитися суто з економічної точки зору, то витрати, яких може зазнати суспільство, на профілактику негативних вчинків людей набагато нижчі, ніж на усунення їх наслідків у майбутньому. Якщо існує можливість того, що можуть обманути, вкрати, пограбувати та навіть вбити, то таке суспільство потребує серйозного оздоровлення.

З огляду на те, що науково-технічний прогрес набагато випереджає розвиток самої лю-

дини, це викликає тривожний сигнал, який необхідно враховувати.

Сучасна економічна теорія у вигляді «економікс» ніяк не сприяє соціально-економічному розвитку суспільства та людини. Її предметом є сфера індивідуального вибору «раціональним агентом» найбільш прийняттого для нього шляху використання обмежених ресурсів. Інакше кажучи, панує гасло «Купуй дешевше, продавай дорожче!». Як може допомогти таке вчення вдосконаленню суспільства та природи людини? Головне завдання сучасної економічної теорії полягає в тому, щоб, використовуючи негативні та навіть порочні якості людей, допомогти окремим суб'єктам економічної діяльності вилучити з цього якнайбільше прибутку. Справжня економічна теорія повинна сприяти прогресу, еволюції людини й суспільства, створенню високорозвиненої цивілізації, а не просувати сумнівні теорії, що підтримують різні способи збагачення олігархічних груп і нічого в суспільстві не змінюють по суті.

За правильної організації економіки ціни на товари повинні перманентно лише знижуватися. Це має відбуватися за рахунок упровадження нових прогресивних технологій (енергозберігаючих, матеріалозберігаючих), механізації, автоматизації та кібернетизації виробництва, наукової організації праці тощо. Якщо ціни постійно зростають, то це свідчить про те, що прийняті в суспільстві принципи роботи економіки неправильні.

Частково ми чуємо, що нічого страшного в кризах немає, що після кожного спаду починається підйом. Але ж можна прийняти такі принципи функціонування господарського механізму, за яких буде постійний підйом і не буде жодних спадів. Основна мета розвитку людського суспільства полягає не в розвитку науки й техніки, не в кількості споживаних благ на душу населення, а саме в еволюції самої людини, у підвищенні рівня її свідомості.

По суті, економіку перетворили на свого роду гру з виробництва та споживання благ, у якій задіяні дві команди. Одна команда нечисленна, а інша суттєво перевищує першу, але правила гри такі, що постійно виграє нечисленна команда й основна частка благ дістається їй. Це несправедливо, і такі правила потрібно міняти.

Таким чином, наявна парадигма («основний потік») обслуговує нині центр однополярного

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ

світу та працює на користь конкретних суб'єктів фінансово-економічної діяльності. Загалом «гра йде в одні ворота».

Звернімо увагу на те, що науково-технічний прогрес зачіпає в основному мікрорівень, а кризи виникають на макрорівні.

Важливу роль під час формування нової соціально-економічної парадигми можуть зіграти не тільки економісти, а й представники інженерних професій, фахівці з природознавства, соціологи, філософи. Слід звернути увагу на відмінність між інженерною діяльністю та науковою. Результатом інженерної діяльності завжди має бути працюючий об'єкт, інакше вона не має сенсу. Наукова діяльність такої мети не переслідує. У науці негативний результат – це також результат.

Вивчення наявних економічних теорій не дає достеменно зрозуміти, куди ми йдемо і що будемо. Соціально-економічна парадигма, на відміну від парадигм природознавства, обов'язково має вказувати на цілі, яких необхідно досягти. Це може бути, наприклад, парадигма побудови високоцивілізованого гармонійного та гуманного суспільства на користь усіх його членів.

Пропонована нами соціально-економічна парадигма базується на двох основних підходах – інженерно-технічному та соціально-гуманістичному, кожен із яких спирається на цілу низку відповідних принципів.

Виникає запитання: як має називатися соціально-економічна парадигма, спрямована на повне викорінення фінансово-економічних криз та всіх негативних явищ, пов'язаних із ними?

Не будемо називати цю суспільно-економічну формацію ні капіталізмом, ні соціалізмом, ні комунізмом. Адже це буде високорозвинене суспільство як у науково-технічному, так і в морально-культурному плані, основна мета якого – створення сприятливих умов для всебічного вдосконалення людини та підвищення рівня її свідомості. Це суспільство буде набагато кращим та ефективнішим, ніж у Європі та у США. Можливо, воно називатиметься «гуманізм».

Жодну економічну модель не можна назвати ефективною, якщо вона підвладна фінансово-економічним кризам. У світі сьогодні немає жодної справді ефективної економіки.

В економічній сфері для кращого розуміння бажано термінологічно розділяти теорію та

практику. Так, економічну теорію краще називати «економією», а економічну практику – «економікою».

Таким чином, «економія» в традиційному розумінні – це наука про розподіл обмеженої кількості благ між необмеженими потребами населення, що керується принципом: купити дешевше, продати дорожче. Критерієм ефективності при цьому є обсяг отриманого прибутку.

Під «економією» в запропонованій парадигмі розумітимемо науку, що сприяє створенню необхідних умов для всебічного розвитку людини та підвищення рівня її свідомості.

При цьому потрібно переходити від концепції «економічна людина» до концепції «високосвідома людина», яка розуміє, що духовне домінує над матеріальним. Цицеронівська теза про «скромний спосіб життя і високий спосіб мислення» людини стає актуальною як ніколи.

Тут доречно згадати і Сократа, який блукав давньогрецьким базаром і, дивлячись на величезну кількість товарів, які продають, вигукував: «Господи! Скільки є у світі речей, які мені зовсім не потрібні...!?».

У центрі соціально-економічної парадигми має стояти вдосконалення самої людини як головне планетарне завдання розвитку людської цивілізації.

Термін «економіка» в перекладі з давньогрецької означає «правила ведення домашнього господарства». Тому завдання полягає в тому, щоб установити такі правила, за яких суспільство та господарство розвиватимуться прискореними темпами.

На нашу думку, парадигми для природознавства та для гуманітарних наук повинні мати суттєві відмінності. Якщо фізичні науки намагаються вивчити й досягнути об'єктивну реальність такою, як вона є, то науки гуманітарні повинні знаходити шляхи, як перетворювати цей світ на краще. Якщо у фізичному світі діють незмінні закони природи, то в людському суспільстві мають діяти правила та принципи, які люди самі можуть установлювати та змінювати для поліпшення свого життя.

Основні принципи функціонування нової соціально-економічної парадигми, яку ми пропонуємо, такі:

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ

- головною метою розвитку суспільства та економіки є людина;
- повна відмова від лженаукової категорії «прибуток»;
- відмова від відсотків за кредитами та депозитами;
- перехід на безготівкову систему розрахунків;
- замість усіх наявних податків застосовують лише один податок, так звану «частку держави»;
- структуру ціни визначають за іншими критеріями, ніж зараз;
- «м'яка» націоналізація вітчизняної валюти; ніхто ні в кого нічого не забирає, але всі гроші переходять державі, а підприємства та люди ними лише тимчасово користуються;
- кількість грошей у системі має залишатися постійною, а швидкість їх обігу повинна перманентно збільшуватися.

Ця соціально-економічна парадигма цілком узгоджується з тезою Аристотеля: «Благо скрізь і всюди залежить від дотримання двох умов: правильного встановлення кінцевої мети та відшукування відповідних засобів, що ведуть до кінцевої мети».

Більш детально принципи та сам механізм функціонування моделі високоефективної національної економіки представлені в роботах [14–21]. Цю модель було апробовано за допомогою імітаційного моделювання, вона показала чудові результати та повністю підтвердила правильність обраного напрямку дослідження соціально-економічної парадигми.

Наукова новизна та практична значимість

Запропоновано абсолютно нову модель соціально-економічного розвитку держави, яка не має аналогів у світовій практиці. Тільки в Україні впровадження цієї моделі дозволить отри-

мати економічний ефект більше одного трильйона гривень на рік. Наслідки від соціального ефекту взагалі не підлягають обчисленню. У зв'язку з отриманими результатами запропоновано і нову парадигму, за допомогою якої в подальшому слід здійснювати наукові дослідження.

Висновки

Запропоновано нову парадигму соціально-економічного розвитку «гуманізм», в основу якої поставлено людину як найбільшу у світі цінність, а еволюцію людства прийнято найголовнішим завданням планетарного масштабу. Ця концепція дозволить розвиватися людині та суспільству на базі безкризової моделі високоефективної національної економіки. На відміну від природничих та інших парадигм, які вказують лише на способи вирішення дослідницьких завдань, соціально-економічна парадигма повинна вказувати і на кінцеву мету, якої потрібно досягти. Крім того, у роботі зазначені конкретні принципи функціонування «механізму» економіки, які дозволять назавжди уникнути економічних криз та супутніх їм негативних явищ, що значно прискорить науково-технічний прогрес та підвищить рівень життя людей. Акцентовано, що рівень свідомості людей, їх моральний та культурний розвиток не повинні відставати від рівня науково-технічного прогресу, оскільки це може призвести до згубних наслідків. Запропонована економічна модель дозволить виробляти та реалізовувати велику кількість товарів і послуг, що позначиться на «долі держави» – державний бюджет стане бездефіцитним.

У свою чергу, держава повинна буде, окрім трансфертів на розвиток науки, техніки, освіти, медицини та культури, які й так будуть постійно збільшуватися, спрямовувати значні суми на фінансування заходів, пов'язаних із підвищенням моральних якостей людини та рівня її свідомості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабайлов В. Новая парадигма экономики. *Новий Колегіум*. 2015. № 1. С. 53–57.
2. Бианкина А. О. Эволюция парадигмы экономической теории. *Экономика и социум : современные модели развития*. 2017. Том 7, № 4. С. 19–28.
3. Бондаренко В. Две парадигмы развития экономики будущего и настоящего. *Наука и инновации*. 2012. № 1 (107). С. 50–53.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ

4. Герман М. В. Размышления о парадигме развития современного человека и общества. *Вестник Томского государственного университета*. 2012. № 354. С. 159–162.
5. Щенко П. С., Арсеев А. Г. Новая парадигма развития экономики – настоящее велеие нашего времени. *Економіка і прогнозування*. 2011. № 1. С. 28–47.
6. Кавеев К. А. СССР и США : две парадигмы тупика общественного развития. *Управленческое консультирование*. 2018. № 7. С. 111–116. DOI: <https://doi.org/10.22394/1726-1139-2018-7-111-116>
7. Кардаш В. А. О неизбежной смене парадигмы в экономической науке. *Экономический вестник Ростовского государственного университета*. 2009. Т. 7, № 1. С. 51–57.
8. Клейнер Г. Б. Системная экономика как платформа развития современной экономической теории. *Системный анализ в экономике – 2012 : материалы науч.-практ. конф.* (Москва, 27-28 ноября 2012). Москва : ЦЭМИ РАН, 2012. С. 32–43.
9. Корюк К. А. Современная парадигма экономической теории. *Экономика, статистика и информатика. Вестник УМО*. 2014. № 1. С. 23–26.
10. Кривобороденко Г. П. Новая парадигма экономической теории. *Економіка та держава*. 2010. № 2. С. 34–37.
11. Кун Т. *Структура научных революций*. Москва : ООО «Издательство АСТ», 2001. 608 с.
12. Курушина Е. В. Парадигмальные основания формирования моделей экономического развития. *Теория и практика общественного развития*. 2015. № 17. С. 57–59.
13. Мамонтова Н. А. Криза сучасної економічної парадигми у формуванні механізму інноваційного розвитку. *Наукові записки. Серія «Економіка»*. 2013. Вип. 23. С. 74–77.
14. Мямлин В. В. Теория бесприбыльной альтернативной экономики как основа нового экономического мировоззрения. *Вісник Дніпропетр. нац. ун-ту заліз. трансп. ім. акад. В. Лазаряна*. 2009. Вип. 26. 2009. С. 222–230.
15. Мямлін В., Мямлін С. Як Україні запустити потужний економічний «двигун»? *Світ*. 2018. № 3–4. С. 3.
16. Мямлин В. В., Мямлин С. В. Основные научные принципы создания высокоэффективного экономико-финансового «механизма» в государстве. *Независимое исследование с позиций IT-технологий: монография*. Киев-Днепр : Монолит, 2019. С. 40–58.
17. Мямлін В. В. Що потрібно змінити в економічній теорії, щоб вона стала потужним творчим інструментарієм? *Проблеми та перспективи розвитку залізничного транспорту : матеріали 81 Міжн. наук.-практ. конф.* (Дніпро, 22-23 квітня 2021 р.) Дніпро, 2021. С. 274–276.
18. Мямлін В. В. Криза економіки як відображення кризи економічної теорії. *Modern research in world science. Proceedings of the 7th International scientific and practical conference* (Lviv, 2-4 oct. 2022). Lviv, 2022. С. 1040–1046.
19. Мямлін В. В. Побудова високоефективної макроекономічної системи: проектний підхід. *Управління проектами: проектний підхід в сучасному менеджменті : матеріали XIII Міжн. наук.-практ. конф.* (Одеса, 20-21 жовтня 2022 р.). Одеса : ОДАБА, 2022. С. 100–105.
20. Мямлін В. В. У чому має полягати реальна ефективність соціально-економічного розвитку країни? *Modern research in world science. Proceedings of the 6th International scientific and practical conference. SPC «Sci-conf.com.ua»* (Lviv, 4-6 верес. 2022). Lviv, 2022. С. 757–763.
21. Мямлін В. В. Деякі основні наукові принципи функціонування високоефективної макроекономічної системи. *The 7th International scientific and practical conference – Topical issues of modern science, society and education* (Kharkiv, 29-31 Jan., 2022). SPC – Sciconf.com.ua. Kharkiv, Ukraine. 2022. С. 1722–1728.
22. Нусратуллин В. К. О необходимости новой парадигмы в развитии экономической теории. *Теоретическая экономика*. 2014. № 5. С. 17–23.
23. Пустовіт Р. Ф. Інституціональні засади зміни економічної парадигми на сучасному етапі. *Фінансовий простір*. 2012. № 3 (7). С. 18–25.
24. Рыбачук М. А. Кризис экономической теории и системная парадигма. *Системный анализ в экономике – 2012. Секция 1. Материалы науч.-практ. конф.* (Москва, 27-28 ноября 2012 г.). Москва : ЦЭМИ РАН, 2012. С. 150–153.
25. Сажин Ю. Б. О новой экономической парадигме и не только. *Контроллинг*. 2020. № 3 (77). С. 24–33.
26. Стрижиченко К. А. Формирование новой экономической парадигмы в условиях глобального финансового кризиса. *Проблеми економіки*. 2013. № 2. С. 20–24.
27. Хайкин М. М. Эволюция экономической теории как науки: вызовы времени. *Экономические науки*. 2013. № 6-1. С. 48–53.

28. Черемисинов Г. А. Парадигма директивно-плановой экономики. *Экономическая наука современной России*. 2003. № 2. С. 71–81.
29. Шабанова Л. Б., Демидов Я. П. К вопросу выбора новой парадигмы экономики. *Дайджест-Финансы*. 2012. Т. 17, Вып. 6. С. 33–39.

V. V. MYAMLIN^{1*}

^{1*}Dep. «Finance and Economic Security», Ukrainian State University of Science and Technologies, Lazaryana St., 2, Dnipro, Ukraine, 49010, tel. +38 (095) 770 94 93, e-mail vladislavmyamlin7@gmail.com, ORCID 0000-0002-8008-9097

The Modern Paradigm of Socio-Economic Development: What It Should Be!

Purpose. The main purpose of the article is to inform the scientific community about the results of their own macroeconomic research, and about what paradigm should be adopted at the present time for the effective socio-economic development of the state. **Methodology.** A critical analysis of publications devoted to the further improvement of economic theory and the transition to new paradigms has been carried out. When developing our own socio-economic paradigm, a methodological approach was used, according to which the development of man and society is the main goal of planetary evolution, and the economy is just an auxiliary sphere that ensures this development. The most suitable methodology for the creation of an economic «mechanism» is the methodology of engineering activity, which has long proven itself well in the creation of new technologies and equipment in industry. **Findings.** There is no consensus in the economic community about the further development of economic theory and the choice of a new development paradigm. All paradigms that are based on a «profitable» ideology and cannot avoid crises are unacceptable. A socio-economic paradigm can only be called such scientific achievements that will allow creating a reliable anti-crisis macroeconomic «mechanism». Paradigms in the humanities must differ from paradigms in the physical sciences in that they must show the end goal to be pursued. **Originality.** A completely new model of the socio-economic development of the state is proposed, which has no analogues in world practice, and on its basis – a new socio-economic paradigm. The main principles that should be the basis for the functioning of a highly efficient macroeconomic «mechanism» are described. The most important principle of the new economic model is the rejection of the pseudo-scientific category of «profits» which constantly pushes the economy towards crises. **Practical value.** The introduction of this model in Ukraine alone will allow at the initial stage to obtain an economic effect of more than one trillion hryvnia per year, and the consequences of the social effect can be much greater.

Keywords: economic paradigm; economic theory; macroeconomics; socio-economic development; model of highly efficient national economy; humanistic economy

REFERENCES

1. Babaylov, V. (2015). Novaya paradigma ekonomiki. *New Collegium*, 1, 53-57. (in Ukrainian)
2. Biankina, A. O. (2017). The Evolution of the Paradigm of Economic Theory. *Ekonomika i sotsium: sovremennyye modeli razvitiya*, 7(4), 19-28. (in Russian)
3. Bondarenko, V. (2012). Dve paradigmy razvitiya ekonomiki budushchego i nastoyashchego. *The Science and Innovations*, 1(107), 50-53. (in Russian)
4. German, M. V. (2012). Razmyshleniya o paradigme razvitiya sovremennogo cheloveka i obshchestva. *Tomsk State University Journal*, 354, 159-162. (in Russian)
5. Jeshhenko, P. S., & Arsejenko, A. Gh. (2011). Novaya paradigma razvitiya ekonomiki–nastoyatelnoe velenie nashego vremeni.. *Economics and forecasting*, 1, 28-47. (in Russian)
6. Kaveev, K. (2018). USSR and Contemporary USA: Two Paradigms of the Social Development Deadlock. *Administrative Consulting*, 7, 111-116. DOI: <https://doi.org/10.22394/1726-1139-2018-7-111-116> (in Russian)
7. Kardash, V. A. (2009). O neizbezhnoy smene paradigmy v ekonomicheskoy nauke. *TERRA ECONOMICUS*, 7(1), 51-57. (in Russian)
8. Kleyner, G. B., & Kleyner, G. B. (2012, November). *Sistemnaya ekonomika kak platforma razvitiya sovremennoy ekonomicheskoy teorii. Sistemnyy analiz v ekonomike-2012: materialy nauchno-prakticheskoy konferentsii* (pp. 32-43). Moscow: TsEMI RAN. (in Russian)
9. Koryun, K. A. (2014). Modern Paradigm of the Economic Theory. *Economy, statistics and Informatics. Herald of UMO*, 1, 23-26. (in Russian)

10. Krivoborodenko, G. P. (2010). Novaya paradigma ekonomicheskoy teorii. *Ekonomika ta derzhava*, 2, 34-37. (in Russian)
11. Kun, T. (2001). *Struktura nauchnykh revolyutsiy*. Moscow: OOO «Izdatelstvo AST». (in Russian)
12. Kurushina, Ye. V. (2015). Paradigmalyne osnovaniya formirovaniya modeley ekonomicheskogo razvitiya. *HEORY AND PRACTICE OF SOCIAL DEVELOPMENT*, 17, 57-59. (in Russian)
13. Mamontova, N. A. (2013). Kryza suchasnoji ekonomichnoji paradyghmy u formuvanni mekhanizmu innovacijnogho rozvytku. *Scientific Notes of Ostroh Academy National University, «Economics» series*, 23, 74-77. (in Ukrainian)
14. Myamlin, V. V. (2009). Teoriya bespribylnoy alternativnoy ekonomiki kak osnova novogo ekonomicheskogo mirovozzreniya. *Bulletin of the Dnipropetrovsk National University of Railway Transport named after Academician V. Lazaryan*, 26, 222-230. (in Russian)
15. Myamlin, V., & Miamlin, S. (2018). Jak Ukrajinu zapustyty potuzhnyj ekonomichnyj «dvyghun»? *Svit*, 3-4, 3. (in Ukrainian)
16. Myamlin, V. V., & Myamlin, S. V. (2019). Osnovnye nauchnye printsipy sozdaniya vysokoeffektivnogo ekonomiko-finansovogo «mekhanizma» v gosudarstve. *Nezavisimoe issledovanie s pozitsiy IT-tehnologiy: monog-rafiya* (pp. 40-58). Kiev-Dnepr: Monolit. (in Russian)
17. Myamlin, V. V. (2021, April). Shho potribno zminyty v ekonomichnij teorii, shhob vona stala potuzhnyim tvorchym instrumentarijem? In *81 International Scientific and Practical Conference PROBLEMS AND PROSPECTS OF THE RAILWAY TRANSPORT DEVELOPMENT* (pp. 274-276). Dnipro, Ukraine. (in Ukraine)
18. Myamlin, V. V. (2022, October). Kryza ekonomiky jak vidobrazhennja kryzy ekonomichnoji teorii. In *Modern research in world science. Proceedings of the 7th International scientific and practical conference* (pp. 1040-1046). Lviv, Ukraine. (in Ukraine)
19. Myamlin, V. V. (2022, October). Pobudova vysokoeffektivnoji makroekonomichnoji systemy: proektnyj pidkhid. In *Upravlinnja proektamy: proektnyj pidkhid v suchasnomu menedzhmenti: materialy XIII Mizhnarodna naukovo-praktychna konferencija* (pp. 100-1005). Odesa: ODABA, Ukraine. (in Ukraine)
20. Miamlin, V. V. (2022, September). U chomu maje poljaghaty realjna efektyvnistj socialjno-ekonomichnogho rozvytku krajiny? In *Modern research in world science. Proceedings of the 6th International scientific and practical conference. SPC «Sci-conf.com.ua»* (pp. 757-763). Lviv, Ukraine. (in Ukraine)
21. Miamlin, V. V. (2022, January). Dejaki osnovni naukovi pryncypy funkcionuvannja vysokoeffektivnoji makroekonomichnoji systemy. In *The 7th International scientific and practical conference—Topical issues of modern science, society and education. SPC «Sci-conf.com.ua»* (pp. 1722-1728). Kharkiv, Ukraine. (in Ukraine)
22. Nusratullin, V. K. (2014). O neobkhodimosti novoy paradigmy v razvitii ekonomicheskoy teorii. *Teoreticheskaya ekonomika*, 5, 17-23. (in Ukraine)
23. Pustoviyt, R. F. (2012). Institutional framework changes in economic paradigm at the present stage. *Financial space*, 3(7), 18-25. (in Ukraine)
24. Rybachuk, M. A. (2012, November). Krizis ekonomicheskoy teorii i sistemnaya paradigma. In *Sistemnyy analiz v ekonomike—Seksitiya 1. Materialy nauchno-prakticheskoy konferentsii* (pp. 150-153). Moscow: TsEMI RAN. (in Russian)
25. Sazhin, Yu. B. (2020). O novoy ekonomicheskoy paradigme i ne tolko. *Kontrolling*, 3(77), 24-33. (in Russian)
26. Strizhichenko, K. A. (2013). Formation of a new economic paradigm under conditions of the global financial crisis. *The problems of economy*, 2, 20-24. (in Russian)
27. Khaykin, M. M. (2013). Evolution of economic theory as science: the challenge of time. *Economic sciences*, 6-1, 48-53. (in Russian)
28. Cheremisinov, G. A. (2003). Paradigma direktivno-planovoy ekonomiki. *Economics of Contemporary Russia*, 2, 71-81. (in Russian)
29. Shabanova, L. B., & Demidov, Ya. P. (2012). K voprosu vybora novoy paradigmy ekonomiki. *Digest Finance*, 17(6), 33-39. (in Russian)

Надійшла до редколегії: 10.05.2022

Прийнята до друку: 16.09.2022